

Kind op Zondag - 2 november 2008

Genesis 42: Dromen van brood

© Klaas Spronk

Midden in het verhaal over Jozef worden we herinnerd aan hoe het begon, met de misdadige manier waarop zijn broers hem behandelden. Nu zijn de rollen omgedraaid. Jozef had er ooit al van gedroomd. Intussen is er bij Jozef veel veranderd. Zijn broers krijgen nu de kans zich van een andere kant te laten zien.

Omdat we al enige weken bezig zijn met dit verhaal kunnen we steeds meer lijnen ontdekken die er doorheen lopen. Men kan de kring nog groter maken, want er worden ook herinneringen aan eerdere teksten opgeroepen en er zijn ook elementen die vooruit wijzen naar wat nog komen gaat na Jozef.

Honger

Het is niet voor het eerst dat er hongersnood is in Kanaän. Direct al nadat Abram er zijn tenten had opgeslagen kreeg hij er meer te maken. Ook hij zocht toen zijn toevlucht in Egypte (Genesis 12:10-20). Het overkwam ook Isaäk. Hij week uit naar de Filistijnen (Genesis 28). In beide gevallen leidde dat tot spanningen rondom hun echtgenote. In het verhaal van Jozef zorgt de hongersnood voor hernieuwde spanningen tussen de zoons van Jakob. De zoons die nog bij hun vader wonen worden tonen weinig inzicht en initiatief. Hun vader ziet het probleem en een mogelijke oplossing. Hij verwijt zijn zoons dat ze er niets aan doen, terwijl het toch een zaak van leven en dood is. Zij zitten alleen maar elkaar een beetje aan te kijken. In het Hebreeuws staat in vers 1 het 'zien' van Jakob hier tegenover dit beperkte 'zien' van zijn zoons. De enige zoon die de ernst van de zaak goed lijkt te begrijpen zit in Egypte. Dat wordt onderstreept wanneer later Jozef net als zijn vader aangeeft dat het hier om leven of dood gaat (vers 18 en 20).

Broederschap

De zonen van Jakob zijn hier vooral broers van Jozef. Zo worden ze bij herhaling genoemd. Vanuit een verschillend perspectief worden de broers herinnerd aan wat er vele jaren daarvoor was gebeurd. Jozef herkent hen direct. Zijn broers zijn, net als aan het begin van het hoofdstuk, wat trager van begrip. Zij hebben ook het nadeel dat Jozef er nu heel anders uit ziet. Dat wordt in het Hebreeuws nog versterkt door de vreemde titel die hij in vers 6 krijgt (meestal vertaald met 'machthebber'). Dat maakt hem nog exotischer. Daarnaast is er echter heel veel herkenbaars. Het verhaal uit hoofdstuk 37 wordt als het ware over gedaan. Nu is het de beurt aan de tien broers om op bezoek te gaan bij Jozef. Die was er indertijd op uit gestuurd door zijn vader om naar de welstand van zijn broers te vragen. Nu zijn broers op vaderlijk bevel bij Jozef komen is wel duidelijk waar de welstand is en waar niet. Zij buigen zich neer voor Jozef. Daarmee komt de eerste droom van Jozef uit. Zijn droom over de schoven van zijn broers die bij de oogst buigen voor zijn schoof sluit mooi aan bij de situatie van dat moment. De broers hebben er geen enkele moeite mee. Bij hen overheerst nu de hoop dat hun droom van brood uit zal komen.

Ruben en Simeon

In het weinig verheffende optreden van de tien broers spelen Ruben en Simeon een hoofdrol. Eerst treden ze nog gezamenlijk op. Ze slagen er niet in het wantrouwen van de Egyptische vorst tegenover hen weg te nemen. Ze vallen direct door de mand. Als ze willen bewijzen dat ze niet een spionerende voorhoede zijn maar de hele door hun vader gezonden delegatie van zijn zonen, moeten ze toegeven dat ze niet volledig zijn. Er missen er twee. Ze komen niet los van de verdwijning van Jozef en de

daaraan gekoppelde zorg van Jakob om Benjamin. De oude rolverdeling komt ook weer boven. Ruben distantieert zich van de anderen, maar zijn reactie is halfhartig en hij slaagt er niet in zijn woorden om te zetten in daden die er toe doen. Het hoeft niet te verbazen dat aan het eind van dit hoofdstuk Jakob niets doet met het aanbod van zijn oudste zoon. Het is evenmin verrassend dat juist Simeon er door Jozef wordt uitgepikt om als gijzelaar achter te blijven in Egypte. De verwijten door Jakob aan zijn adres vanwege zijn bedenkelijke optreden tegen de bewoners van Sichem (Genesis 34) liggen nog vers in het gehoor.

Uitzicht

Het verhaal laat nog allerlei vragen op. Zal ook de tweede droom van Jozef uitkomen, waarin ook zijn vader voor hem zal buigen? Met andere woorden: zal het tot een ontmoeting met Jakob komen? De vraag is ook of de herkansing voor zijn broers ook nog iets goeds op zal leveren.

Er is ook uitzicht op wat er na de tijd van Jozef nog zal gebeuren. De 'harde' woorden waarmee hij zich tot zijn broers richt verwijzen naar de 'harde' arbeid die hun nakomelingen zullen moeten verrichten in Egypte. De beschuldiging dat ze verspieters zijn roept het beeld op van wat daarna zal gebeuren. Ooit zal de richting weer worden omgekeerd en zullen de verspieters van Israël ontdekken dat hun door God beloofde land 'een land van melk en honing' is.

Liturgische notities

Zevende zondag van de herfst

De evangelielezing op deze zondag is uit Matteüs 25:1-13, de gelijkenis van de wijze en dwaze meisjes. Daarin is een opmerkelijke parallel met het verhaal van Jozef. In zijn wijsheid had hij gezorgd voor voldoende voorraden, waaruit hij op het moment van schaarste kon putten. Overigens deelde hij er vervolgens ook van uit. De overeenkomst tussen de twee verhalen zit vooral ook in de confrontatie van wijsheid met dwaasheid, in het verhaal uit Genesis is dat de confrontatie tussen de wijze Jozef en zijn onhandige (dwaze?) broers. Gelezen tegen de achtergrond van het evangelie is het ook goed om te wijzen op de messiaanse trekken van Jozef. Zijn optreden doet denken aan wat geprofeteerd wordt in Jesaja 55:1-7. Bij hem hoeft niemand honger en dorst te lijden en hij geeft het voor niets. Hij stopt immers het geld weer terug. Een mooi lied hierbij is Gezang 33 uit het Liedboek der kerken. Ook Gezang 350 ('opdat op aarde niemand honger lijdt') sluit er goed op aan. Deze liederen zijn binnen de liturgie een passend antwoord op de klacht verwoord in de Psalm van de zondag, Psalm 43.

In veel kerken staat op deze zondag de 'Gedachtenis van alle gelovigen' centraal. Er is een verbinding met Genesis 42 via het slotvers. Dat is een verwijzing naar de ervaring van velen dat de dood een niet te aanvaarden inbreuk maakt op het leven (vgl. ook Genesis 37:34-35). Wie daar geen rekening mee houdt is een slechte trooster.

Liederen die direct aansluiten bij Genesis 42 zijn te vinden in *Liederen van het begin* (Boekencentrum), lied 63 en 64; kinderliederen in *Alles wordt nieuw* (NZV), 1, lied 6; *Zitten of opstaan* (SGO), 1, lied 13; *Bijbelliederen voor jonge kinderen* (Boekencentrum), 3, lied 9.

Zondag 9 november 2008

Genesis 43: Aan tafel

© Klaas Spronk

Als lezer/hoorder van het verhaal zijn we getuige van de toenemende spanning binnen het verhaal. Jozef speelt een spel met zijn broers, maar het wordt steeds moeilijker om afstand te houden. Ook bij zijn broers, Juda voorop, begint er iets te veranderen. Intussen wordt ook duidelijk dat God niet los staat van dit alles.

Juda neemt het voortouw

Met het aan het slot van het vorige hoofdstuk vermelde voorstel van Ruben wordt niets gedaan. Blijkbaar is het niet waard om serieus genomen te worden. Het zegt ook iets over de geringe waarde die zoon Simeon moet hebben gehad in de ogen van Jakob. Pas als de (hongers)nood weer aan de man komt, denkt hij weer aan een reis naar Egypte. Door de eis die Jozef gesteld had, namelijk dat ze Benjamin moesten meenemen, begint Jakob te aarzelen. Nu is het de beurt aan zijn zonen om hem om te praten. Juda gaat daarbij voorop. Het is een voorafschaduwing van de latere geschiedenis van de stammen van Israël. Hij toont het initiatief en het inzicht waar het de broers eerst aan ontbrak. Bij Juda is er een ontwikkeling waarneembaar. Ook in hoofdstuk 37 had hij het initiatief genomen en daarbij Ruben overtroefd. Dat had Jozef het leven gered, maar hem ook de slavernij bezorgd. In hoofdstuk 38 hebben we Juda leren kennen als angstvallig en oneerlijk. Bijna had hij daarbij onschuldige slachtoffers gemaakt. Nu neemt hij alle verantwoordelijkheid op zich en stelt zichzelf borg voor Benjamin.

God helpt

Jakob laat zich overreden. Erg hoopvol is hij niet gestemd, eerder fatalistisch, zoals men kan afleiden uit vers 14: het moet in Gods naam dan maar gebeuren, kome er wat er komt. De door Jakob gebruikte naam van God is opvallend: Sjaddai, dat meestal vertaald wordt met 'de almachtige' of 'de ontzagwekkende'. De precieze betekenis is onzeker. Het geeft vooral iets aan van de afstand zoals die tot God wordt ervaren. Jakob weet niet of God hier mee te maken heeft en, zo ja, wat Hij ermee bedoelt. Ook dat zal nog duidelijk moeten worden in de loop van het verhaal. De volgende die over God spreekt, is een vreemde. Het is de hofmeester van Jozef. De broers wenden zich eerst tot hem, vanwege de grote afstand die zij tot Jozef ervaren. Opmerkelijk genoeg moeten zij van die vreemde horen dat God hen niet aan hun lot overlaat. Die hofmeester lijkt wel een engel, want net zoals we zo vaak horen in de Bijbel over de boodschappers van God stelt hij hen gerust: wees niet bang, God helpt jullie.

Jozef huilt

In het verhaal is Jozef steeds degene die begrijpt wat er gebeurt, zoals hij eerder in zijn dromen al voorzag hoe de dingen zouden gaan. Daarbij verandert zijn eigen rol voortdurend. Eerst is hij machteloos slachtoffer van zijn broers en van de Egyptenaren, daarna neemt hij zelf de zaken ter hand als gezaghebber in Egypte. Zo treedt hij zijn broers ook tegemoet, maar hij valt steeds vaker uit die rol. Al bij hun eerste ontmoeting, toen hij hoorde dat zijn broers zich schuldig voelden over wat ze vroeger met hem hadden gedaan, moest hij zijn tranen verbergen (42:24). Nu hij oog in oog staat met zijn jongste broertje, Benjamin, slaat de ontroering nog heviger toe. Hij moet de kamer uit om uit het gezicht van zijn familie te kunnen huilen. Het betekent wel dat ze steeds dichterbij elkaar komen en ook dat Jozef steeds dichterbij zijn ware zelf komt.

Aan tafel

De slotscene van dit hoofdstuk is veelzeggend. Ze gaan aan tafel en daar begint zo langzamerhand de onderlinge afstand te verdwijnen en is er steeds minder plaats voor geheimen en verborgen motieven. Het begint evenwel met de nadruk op de grote afstand. Ze worden afzonderlijk bediend, omdat Egyptenaren en Hebreeërs nu eenmaal niet aan eenzelfde tafel horen. De ironie hiervan is dat de Egyptenaren zonder het te weten het juist aan Jozef, één van die Hebreeërs, te danken hadden dat ze te eten hadden. Aan tafel wordt gaandeweg duidelijk dat ze geen vreemden voor elkaar zijn. De broers stellen verbaasd vast dat ze op leeftijd zijn neergezet. Zou dat aan hun gezicht te zien zijn? Ze zullen nog eens goed naar elkaar gekeken hebben en misschien ook wel naar die bijzondere Egyptische vorst. Die tafelschikking onderstreept de bijzondere positie van Benjamin als de jongste.

Dat wordt nog versterkt door het feit dat hij vijf keer zo veel krijgt voorgeschoteld als zijn broers. Dat herinnert aan de voorkeursbehandeling die Jozef indertijd kreeg van vader Jakob. Zijn broers zeggen er deze keer niets van. Ze zijn allang blij met wat ze te eten en vooral ook te drinken krijgen. Ze laten het zich goed smaken en worden dronken. Dat doen ze samen met Jozef. Dat schept een band en belooft veel goeds voor wat komen gaat.

Liturgische notities

Achtste zondag van de herfst – eerste van de Voleinding

In de laatste zondagen van het kerkelijk jaar wordt vorm gegeven aan de verwachting van de voleinding door God van zijn schepping. In het evangelie van deze zondag, uit Matteüs 25:14-30, komt dat tot uitdrukking in het verhaal van een heer die vertrokken is naar het buitenland, maar op wiens terugkeer zijn dienaren mogen en moeten rekenen. De vraag is hoe zij omgaan met hetgeen hun is toevertrouwd. Durven zij, zoals verteld wordt van Juda in Genesis 43, initiatief te nemen? Dat zal worden beloond. De Psalm van de zondag, Psalm 70, is een hartstochtelijke bede tot God om niet langer te wachten met zijn reddende komst. Men zou het Simeon, die bijna vergeten lijkt te zijn door zijn familie, in de mond kunnen leggen. Op deze zondag kan ook het thema van de maaltijd centraal worden gesteld. Dat is immers een veelgebruikt beeld voor de uiteindelijk herstelde gemeenschap met God. Steeds als in de kerk het Avondmaal gevierd wordt, kunnen we dat bedenken en ervaren. Tegen de achtergrond van de verhalen uit Genesis passen daar Gezang 302 en 366 uit het Liedboek der kerken goed bij. De thema's van maaltijd en broederschap komen mooi samen in Gezang 364. Hans Mudde schreef een lied bij Genesis 43:28-34 in zijn bundel *Op de wijze van het lied* (Boekencentrum), nr. 7, 'Zijn broeders diep gebogen'.

Zondag 16 november 2008

Genesis 44: Allen voor één

© Klaas Spronk

Jozef voert de spanning nog een keer extra op. Hij gaat tot het uiterste. Dat zorgt er voor dat nu duidelijk aan het licht komt wat hij aan zijn broers heeft. Dat geldt dan in de eerste plaats voor Juda. Die heeft het initiatief genomen. Die zal nu ook moeten laten zien of dat wat voorstelt en of er echt iets is veranderd sinds het moment dat ze hun broer Jozef hadden verkocht.

De drinkbeker der waarzegging

De broers hadden geen kater overgehouden aan het drinkgelag met Jozef. Integendeel, met nog meer koren dan de eerste keer ('zoveel zij mee kunnen nemen') keren zij goedsmoeds huiswaarts. De vreugde is van korte duur. Jozef heeft ze er opnieuw ingeluisd. Deze keer zorgt hij er niet alleen voor dat ze hun geld mee terug krijgen. Dat kan nog uitgelegd worden als een gebaar van goede wil van de kant van de vrijgevig Egyptische vorst. Nu doet hij het ook voorkomen dat ze hem hebben bestolen. En dan nog wel van een heilig voorwerp: de beker waarmee hij de toekomst voorspelt. Dat is een merkwaardig voorwerp in dit verhaal. We weten dat Jozef de toekomst kon voorspellen door de juiste uitleg van dromen van hemzelf of van anderen. Waarom zou hij dan gebruik maken van zo'n bedenkelijk magisch voorwerp? De grap van het verhaal is dat Jozef dat ook helemaal niet doet. Dat wordt des te meer duidelijk wanneer hij tegen zijn broers, die beschuldigd van diefstal voor hem verschijnen, zegt dat ze hadden moeten weten dat hij hun misdaad wel had moeten ontdekken (vers 15). Daarin wordt hetzelfde werkwoord gebruikt als bij de beschrijving van de functie van de drinkbeker. Maar hier is helemaal geen sprake van toekomstvoorspelling. Jozef had het zelf allemaal gearrangeerd. Bovendien had hij de 'waarheid' zonder gebruikmaking van de beker aan het licht gebracht. Zo speelt Jozef niet alleen zijn spel met zijn broers maar ook met de waarzeggerskunstjes.

Dreigende slavernij

Wie weet wat komen gaat – en de verteller van het verhaal van Jozef houdt daar ongetwijfeld rekening mee – beseft dat in de woorden van de broers gezinspeeld wordt op de komende tijd van slavernij in Egypte. Nu zijn ze zich nog van geen kwaad bewust. Dat zal in een volgende generatie wel anders zijn. De broers durven zelfs met het leven van de eventuele dief te spelen. Ze voelen zich niet schuldig en hebben bovendien met een man te maken met wie ze nog samen dronken konden worden. Wel valt het op dat er toch ook al weer flinke afstand is tussen hen en de Egyptische vorst. De onderhandelingen worden niet met hem zelf gevoerd maar met een vertegenwoordiger. Als dan vervolgens hun vertrouwen ongegrond blijkt, vallen ze in een diep gat. Opeens zitten ze in zak en as. Ze scheuren hun kleren als teken van rouw. De dood ligt op de loer.

Juda treedt op

Nu komt het moment van Juda. Tegenover zijn vader had hij getoond een het belang van de familie goed te kunnen behartigen. Nu moet hij het ook tonen in de levensbedreigende situatie in den vreemde. Dat hij onmiskenbaar zijn broers aanvoert blijkt al uit de manier waarop ze worden aangeduid in vers 14: 'Juda en zijn broers'. In een indrukwekkende rede neemt Juda de schuld op zich en maakt hij waar wat hij aan zijn vader beloofd had. Hij stelt zichzelf borg voor Benjamin. Dat heeft alles te maken met wat er eerder, mede onder zijn aanvoering, gebeurd was toen ze afrekenden met Jozef. Hij brengt het zelf ter sprake. Jozef vraagt er niet naar, maar het dreigende lot van Benjamin roept de herinnering bij Juda op. Dit mogen ze hun vader niet nog een keer laten meemaken. Het valt op dat wanneer Juda navertelt hoe Jakob indertijd gereageerd had op de verdwijning van Jozef hij de rol van hem zelf en zijn broers bij die verdwijning onvermeld laat. Daar staat tegenover dat hij nu deze broer niet in de steek laat.

Ware broederschap

Vergelijkt men het optreden van de tien broers ten opzichte van die ene, dan is er sinds hoofdstuk 37 wel het een en ander veranderd. Overtuigd van hun onschuld stellen ze eerst voor dat de dief ter dood gebracht moet worden. Wijselijk (of liever: op basis van zijn voorkennis) maakt Jozefs vertegenwoordiger daarvan dat de dief als slaaf afgevoerd zal worden naar Egypte. Als vervolgens Benjamin dat lot dreigt te moeten ondergaan, stellen zijn broers zich solidair op. Ze laten hem niet gaan zoals ze eerder bij Jozef deden. Juda gaat aan het einde van zijn betoog nog een stap verder. Hij wil slaaf worden in plaats van Benjamin. Daarmee toont hij zich niet alleen een echte grote broer, maar ook een goede zoon, want hij wil zijn vader verder leed besparen. Het ware gezicht dat Juda in dit uiterste moment van nood laat zien is een mooi gezicht.

Liturgische notities

Negende zondag van de herfst – Tweede van de Voleinding

Op deze zondag klinken vanuit het evangelie indrukwekkende woorden over het oordeel dat de Mensenzoon volgens Matteüs 25:31-46 uitspreekt over schapen en bokken (volgens sommige geleerden beter weer te geven met: geiten). In dit licht valt het op dat in het verhaal van Jozef zijn broers laten zien dat een mens zich ook bekeren kan. Uiteindelijk betonen ze zich ware broeders. Nadenkend over Gods oordeel voelt een mens zich klein. Daarvan getuigt ook de Psalm van de zondag, Psalm 90. Dat sluit ook aan bij de gevoelens van de broers ten overstaan van Jozef. Dat neemt niet weg, zoals Juda laat zien, dat een mens ook nog de mogelijkheid heeft om keuzes te maken. Passende liederen uit het Liedboek der kerken bij de thematiek van deze zondag zijn Gezang 91 ('Niemand van ons leeft voor zichzelf alleen'), 176. Het thema van de ware broederschap komt nadrukkelijk aan de orde in het lied dat Karel Deurloo dichtte bij de verhalen over Jozef, in *Zingend geloven* (Boekencentrum), 7, nr. 38, met name de verzen 5-7.

Zondag 23 november 2008
Genesis 45: God heeft er voor gezorgd

© Klaas Spronk

Na de in de vorige hoofdstukken zorgvuldig opgebouwde spanning volgt nu de ontlading. Nu wordt duidelijk hoeveel de broers aan elkaar hebben en hoe belangrijk hun vader voor hen is. Ze worden ook wijzer over God en doen vertrouwen op voor de toekomst.

Jozef huilt

Jozef lijkt zelf nog het meeste last te hebben van de spanning die hij bewust had opgebouwd door zijn broers zo lang in het ongewisse te laten. Wanneer hij ze tot het uiterste heeft gedreven, lijkt er iets in hem te breken. Het is niet voor het eerst dat Jozef door emoties wordt overmand. Er zit een stijgende lijn in. Het begon met zijn reactie op het door hem afgeluisterde gesprek waarin zijn broers elkaar hun gebrek aan mededogen met Jozef verweten (42:24). Toen hij na zoveel tijd Benjamin zag, overkwam het hem weer (43:30). Na de grootmoedige woorden van Juda laat hij zich helemaal gaan. Hij verstopt het niet meer. Blijkbaar lijkt Benjamin op hem, want hij begint even later (45:15) ook. Het lijkt erop alsof de tranenstroom alle boosheid afvoert, al moet Jozef daar zijn broers nog wel van overtuigen. Dat doet hij dan ook uitgebreid. Hij is zijn tranen blijkbaar snel de baas en komt met een lange redevoering, net zoals in het vorige hoofdstuk Juda deed. Alle terughoudendheid, waarbij Jozef zich soms ook verborg achter zijn dienaren, kan hij nu laten varen.

Jozef legt uit

Het is te begrijpen dat zijn broers schrikken bij de onthulling van de ware identiteit van de man die hen in zijn macht heeft. Tot dusver had hij hen steeds gemanipuleerd. Hij kon doen en laten wat hij met hen wilde. Waarom zou hij zijn kans op een zoete wraak niet grijpen? Jozef legt hen uit dat bij hem juist gevoelens van dankbaarheid overheersen, vooral in de richting van God. In zijn betoog laat Jozef zien dat hij niet alleen wijs is in de uitleg van dromen, maar ook in het aanwijzen van de rol van God in de gebeurtenissen. Tot dusver was God nauwelijks ter sprake gekomen. In 42:28 wordt Hij genoemd, maar dan slechts een kreet van wanhoop. In 43:14 spreekt er al evenmin veel vertrouwen op God uit Jakobs verzuchting. In 43:23 was het nota bene een Egyptenaar die een hogere dunk blijkt te hebben van God. En Juda kan God slechts zien als degene die oordeelt (44:16). Nu laat dan eindelijk Jozef een positief theologisch geluid horen. God heeft de hand gehad in al de verwickelingen en met geen ander doel dan om zijn volk in leven te houden.

De vader

Het eerste waar Jozef naar vraagt als hij vrijuit kan spreken met zijn broers is naar zijn vader. Terwijl in de vorige hoofdstukken steeds de aandacht naar de broers uitging, komt Jakob nu goed in beeld. Nadrukkelijk, drie keer, spreekt Jozef van 'mijn vader' en tot twee keer toe geeft hij in diezelfde verzen aan dat zijn broers zich moeten haasten om hem het goede nieuws te vertellen (vers 9) en om hem naar Jozef toe te brengen (vers 13). Die laat zich echter niet direct overtuigen. Hij zit nog te zeer vast in het vertrouwde verdriet. Pas wanneer zijn zoons uitgebreider verslag doen en dat onderstrepen met de vele gaven die ze mee hadden gekregen, gaat hij overstag. Misschien dacht hij wel terug aan hoe hij zelf ooit zich verzoend had met zijn broer Esau. Hij had toen ook rijke geschenken voor zich uit gezonden en op het moment van ontmoeting waren zij elkaar om de hals gevallen en hadden ze gehuild (Genesis 33:4). De geschiedenis leek zich te hebben herhaald. De wereld ziet er nu anders voor hem uit. Net als aan het begin van hoofdstuk 42 spreekt Jakob nu over

leven en sterven. Toen ging het slechts om lijfsbehoud, nu gaat het om de kwaliteit van het leven. Als hij bij zijn leven Jozef weer in de armen kan sluiten, dan kan hij ook getroost sterven (45:28; zie ook 46:30). De schaduw die over zijn leven was gevallen (37:35) is verdwenen.

Het goede leven

Het heeft iets wrangs, gezien wat er later in Egypte zal gebeuren, dat de farao de familie van Jakob zo gastvrij onthaalt. Het is evenzeer een onprettig idee dat Egypte zoveel meer te bieden heeft dan Kanaän. Men kan het echter ook zien als een les in vertrouwen. Op machthebbers kun je namelijk maar beter niet bouwen. Je kunt nooit zeker weten of hun beleid hetzelfde blijft en of hun opvolgers het voort zullen zetten. Ook de welvaart en de vruchtbaarheid van nu zijn geen garantie voor de toekomst. De les van de geschiedenis met Jozef is dat het wel de moeite loont om te blijven vertrouwen op de God van Abraham, Isaäk en Jakob, ook al is zijn bijstand niet altijd op het eerste gezicht aanwijsbaar.

Liturgische notities

Tiende zondag van de herfst – derde van de Voleinding

Op de laatste zondag van het kerkelijk jaar zijn de ogen gericht op het einde der tijden. Dat levert schrikwekkende visioenen op, zoals in de evangelielezing voor deze zondag, Matteüs 24:14-35. Het is de vraag of men recht doet aan het Bijbelse spreken wanneer men de nadruk legt op de angst en onzekerheid die dit kan oproepen. Men kan het vergelijken met de begrijpelijke reactie van de broers wanneer Jozef onthult wie hij is. Ze vrezen zijn vernietigende oordeel. Van Jozef kan men echter vooral leren dat God uit is op het leven. Zijn macht en goede wil reiken verder dan mensen zich kunnen voorstellen. Met die weidsheid zet ook de Psalm van de zondag, Psalm 97, in. Daaraan wordt dan wel gekoppeld dat God het kwaad niet ongestraft laat. Voor wie gebukt gaat onder het kwaad van de sterken die ongehinderd hun macht misbruiken is dat bemoedigend en een wezenlijk onderdeel van het vertrouwen in de goede God. Huub Oosterhuis dichtte een 'Lied van Jozef', in *Nieuw Bijbels Liedboek* (Ambo), p. 40-41, waarin hij de mooie uitkomst van de droom van Jozef koppelt aan toekomstdromen vol dreiging voor zijn volk.